

La literatura infantil i juvenil d'Emili Teixidor

Mig any just després del traspàs de l'escriptor, el 19 de juny del 2012, us oferim un homenatge a la seva figura i a la seva obra escrit pel poeta i narrador Jordi Llavina que, partint de 'L'Ocell de Foc', analitza l'impacte cultural de molts dels títols de Teixidor

Reportatge

Per als homes i les dones de bé de debò d'aquest país que durant el decenni dels setanta vam ser nens i nenes de bé i de bo de debò, hi va haver tres llibres de referència que, al meu entendre, van exercir una notòria tasca de formació (o d'iniciació) en uns catalanets que començàvem llavors a ser lectors incipients.

Un va ser, és clar, *El zoo d'en Pitus*, d'en Sebastià Sorribas. Un clàssic modern. El segon, *La colla dels deu*, d'en Joaquim Carbó. Tot i que això és una apreciació meva. Una apreciació basada en una tria doble, semblant a la dels que prefereixen el Tintín a l'Astèrix (com és el meu cas). Estic convençut que molts lectors de la meva edat aquí hi posarien l'altre títol multiedi-

El millor autor per regalar el dia de Reis

Emili Teixidor va desaparèixer enmig del gran èxit provocat per l'adaptació cinematogràfica de *Pa negre*, una de les seves novel·les, com ho són també *El llibre de les mosques*, *Retrat d'un assassí d'ocells* i *Els convidats*. No obstant això, Teixidor tenia al darrere una obra important, molt significativa i pedagògica, vinculada a la narrativa infantil i juvenil. Hem volgut fer coincidir el dia de Reis amb un recorregut: una guia comentada d'alguns dels títols més representatius de l'escriptor de Roda de Ter, des de la sèrie de la Formiga Piga fins a altres obres de les quals se'n van vendre centenars de milers d'exemplars, com ara *L'Ocell de Foc*, *Les rates malaltes* i *Cor de Roure*. Els Reis encara són a temps de buscar algun d'aquests títols que sempre són un èxit. Garantit.

tat d'en Quim, *La casa sota la sorra*. El tercer llibre, una mica posterior pel que fa a l'edició respecte dels dos citats (que van veure la llum a final dels seixanta), és *L'Ocell de Foc*, de l'Emili Teixidor, de qui avui m'honora poder-ne dir alguna cosa. Alguna cosa sobre la seva ingent i exemplar literatura infantil i juvenil, que no es pot separar de la seva producció per als lectors adults.

L'Ocell de Foc, ambientada a l'edat mitjana, explica les aventures d'un nen que va per trobador, tanta és la seva destresa tocant el llaüt i component cançons. Aquest és el seu sobrenom, Ocell de Foc. Així se'l coneix. Llegida trenta-no-sé-quants anys enrere, em va fer un efecte que, naturalment, no és el mateix d'ara. Llavors, a l'edat de vuit o nou anys, sabia ben poques coses de trobadors i joglars, d'albigesos i papistes més papistes que el Papa, de bruixots i senyors malèvols. Però el sentit de l'aventura hi roman intacte, magnífic: el llibre és una fugida i una recerca, i és un seguit de proves que el noi, juntament amb alguns eventuals personatges que l'acompanyen, haurà de superar.

I aquí, en la primera referència conscient que vaig tenir de l'escriptor Emili Teixidor, aquí, en aquesta novel·la tantes vegades editada, ja hi ha, em sembla, ni que sigui en essència, alguns dels trets de l'autor de Roda de Ter. Hi ha, posem per cas, un gust per la llengua i una recerca conscient d'un determinat estil que els anys no farien sinó confirmar i afermar. Tot i que l'acció s'esdevé fa molts segles, en temps de castells i de pesta, de bandositats i d'enraonies entre nobles, també hi ha diversos personatges que no són gens estranys al món de Teixidor, al món que ha anat desenvolupant en novel·les posteriors (novel·les per a adults, deixeu-m'ho apuntar), personatges amics

de l'esperit del seu món més conegut. Com a comparses, penso en les trementinaires i en tots aquells individus que es guanyen la vida recol·lectant productes del bosc o del camp que, posteriorment, gràcies a la seva ciència apresada dels anys i la tradició, sabran utilitzar per aconseguir uns efectes curatius per a la salut del cos. Penso en tipus que apareixen un moment i se'n van, sense deixar, en aparença, gaire petja en el paper: l'Escarnidor d'ocells, que a *Retrat d'un assassí d'ocells* tindrà més joc. Però hi ha, encara més, i sobretot, la figura d'un protagonista jove, molt jo-

Era un home molt interessat en la pedagogia

ve, que sostindrà la narració i el suspens que se'n deriva, que avança amb nosaltres, els lectors. D'això se'n diu, és clar, novel·la de formació o d'aprenentatge, o novel·la d'iniciació, i hi ha uns quants títols de l'Emili que s'ajusten prou a aquesta forma. Penso, per exemple, en l'excel·lent *Retrat d'un assassí d'ocells*, que acabo de citar, o penso, per descomptat, en el seu títol més cèlebre i llorejat, *Pa negra*.

Vull remarcar, com un aspecte molt propi de la narrativa de l'Emili, la qualitat d'aquests personatges centrals, sovint molt joves, que manifesten amb esplendidesa la meravella davant el món. Escolteu el llest Ocell de Foc, que és qui parla: "Asssegut sobre una roca, mentre contemplava el paisatge que s'estenia davant meu, daurat pel sol, com un dels tapissos de seda brodats d'or i de teixits d'Orient que cobrien les parets de l'església del monestir, vaig tornar a sentir aquella ferida i aquell encantament que, segons el Cec de Cabrera, significa un moment ple de vida que recordes sempre més."

Vet aquí: un moment ple de vida que recordes sempre més. Això, ja hi podeu pujar de peus, és un element fonamental en la literatura teixidoriana. I no distingeixo, ans al contrari, entre literatura per a un públic jove i literatura per a un públic més envellit.

Lloc central del cànon literari

Jo m'he trobat que coneixia *L'Ocell de Foc* i em trobo que conec prou bé l'obra narrativa per a adults de l'Emili, a qui vaig tenir el goig de conèixer, d'entrevistar diverses vegades i de presentar en alguna avinentesa. Jo no tinc cap dubte que Teixidor ocupa un lloc central en el cànon literari català contemporani, a l'altura d'autors que també estimo, com Porcel, Moncada i Sampere.

Aquesta posició central en el cànon, potser l'hi podrien haver assegurat algunes novel·les majors de les anomenades per a adults. *Retrat d'un assassí d'ocells*, *El llibre de les mosques* i *Pa negra*, per mi les seves no-

vel·les capitals. Potser sí. Però la seva producció assagística –breu, substancial– i, sobretot, per damunt de tot, la seva militant narrativa infantil i juvenil han acabat de decantar aquest autor cap a l'excel·lència.

Emili Teixidor era un home profundament interessat en la pedagogia. La seva vinculació a la literatura ve per la banda infantil i juvenil. Diuen que si un autor és capaç d'interessar un nen en una història, llavors ja té molt de guanyat. Jo no coneixia una novel·la de l'Emili que es titula *Les rates malaltes*, que es va publicar per primera vegada el 1968. L'he llegit ara, com he fet amb tants altres títols de la producció infantil i juvenil que abordo.

Les rates malaltes comença d'una manera que sembla que l'autor t'hagi de presentar una història existencialista (em ve al cap Camus, però també Delibes): des de la universitat, un presumpte professor truca a casa d'un investigador per fer-li saber que hi ha un nombre indeterminat de rates que s'han escapat de les seves gàbies. Són animals molt perillosos perquè poden escampar una plaga terrible. El comunicant sap perfectament on truca i a quina hora truca. Parla amb el fill de l'investigador, a qui demana, sisplau per força, que el vingui a rescatar amb una

manipulació global és un factor davant el qual l'individu pot fer ben poc.

En *El crim del triangle equilàter* Teixidor continua explorant el territori de la novel·la policíaca. ¿On és el trofeu més valuós de l'escola, i com és que continuen desapareixent altres copes de les vitrines? I, per altra banda, ¿qui ha cremat les cares dels jugadors més cèlebres? ¿Qui hi ha darrere el símbol del triangle equilàter que apareix com a marca de robatori?

La novel·la és combinació i joc

Però potser l'obra més ambiciosa d'Emili Teixidor en el terreny de la literatura juvenil és *Cor de Roure*, que pren el nom d'una casa pairal i d'un guerriller carlí, alhora. L'arbre, com a símbol, com a estructura atàvica, és present en aquestes pàgines: "–Ja sé que el roure viu –havia dit a Don Llop, quan l'amo li havia explicat que aquell roure tenia vida i amagava molts secrets.

–No solament és viu –li havia replicat Don Llop–, sinó que té cor i ulls i orelles i braços i fins i tot plora i comprèn i riu i escolta."

L'acció transcorre durant la Tercera Guerra Carlina, i el moviment de guerrilles i escamots serveix un decorat per a la veritable substància de l'obra, que és el creixement del jove orfe Tinoc, el gran protagonista de l'obra, que mira d'esbrinar de qui és fill, però que s'han afillat els propietaris de la casa Cor de Roure.

El noi va pensar que ell volia ser fort i acollidor com aquell roure. Ferm, i silencios, i sempre alerta. I va alegrar-se de no haver pujat a les golfes a obrir els sobres lacrats, malgrat la curiositat que el consumia, perquè així s'assemblava més a la sòlida presència del roure, que sense fer una passa, sense moure's mai, esperava que tot el bosc s'hi acostés i llavors, només llavors, els oferia les branques obertes.

En Tinoc queda amo i senyor de la casa durant un temps, i té, a càrrec seu, un desertor fet presoner. La guerra passa fora, i men-

Ocupa un lloc central en el cànon literari

trestant van arribant personatges a la casa. És impossible deslligar en Tinoc dels protagonistes posteriors d'algunes de les seves novel·les per a un públic adult. És impossible no veure en tots aquests protagonistes, nens i adolescents, una esperança, un esperit vital incessant, una pasta moral.

La literatura específicament i estrictament infantil de l'Emili té una infinitat de títols valuosos, però hi ha un personatge colossal que destaca per sobre de tots. Cap personatge com aquest no li ha reportat un èxit

L'apunt biogràfic

Emili Teixidor i Viladecàs (Roda de Ter, 1933 – Barcelona, 2012) va ser un pedagog, periodista i escriptor en llengua catalana. Des del 1967 va publicar un total de 19 obres per a infants (moltes amb la Formiga Piga de protagonista), 8 per a joves (en destaca *L'Ocell de Foc*), 7 per a adults (com la molt premiada *Pa negra*) i 4 assajos. Li van concedir 9 premis: el Nacional de Literatura (també l'infantil), el Sant Jordi, la Lletra d'Or, el Ruyra, la Creu de Sant Jordi...

clau que son pare té amagada en un lloc concret de la casa.

Jo l'he llegit ara, insisteixo, i remarco que és una novel·la que deu haver tingut aportacions posteriors, perquè hi apareix el cèlebre episodi de la platja de Palomares i el més recent de la tragèdia de Txernòbil. I és que *Les rates malaltes*, que té alguna cosa que aspira a la ciència-ficció, és una gran faula sobre els interessos, els foscos interessos, que dominen el món. De les rates passarem a una organització clandestina, que pretén salvar el planeta d'un munt de coses (per exemple, dels residus tòxics que fan cap al mar), i que aplica un mètode de captació de nous membres que no acaba de ser gaire catòlic. És una novel·la d'intuïcions, molt avançada al seu temps (es refereix, per exemple, al cotxe elèctric), que demostra el bon nas de Teixidor per abordar temàtiques d'actualitat i fer-ne obres que vagin més enllà de l'anèdota temporal i moral.

És una novel·la que resulta molt suggestiva, perquè no deixa de sorprendre mai el lector, que el fa anar d'una banda a l'altra com una pilota. I és, malgrat els termes històrics en què es desenvolupa, una novel·la molt actual: al final reps la impressió que la

L'OCCELL DE FOC
Emili Teixidor

Editorial: Cruïlla
Pàgines: 176
Preu: 8,20 euros

HOMENATGE

tan fulminant de vendes ni de popularitat. Em refereixo a la formiga Piga, la importància literària de la qual és inversament proporcional a la insignificança de la seva natura.

Abans, però, d'endinsar-me en la sèrie de la Piga, deixeu-me apuntar una cosa que em sembla de justícia, allò que se'n diu "una cosa que cau de madura". Un dels grans protagonistes dels llibres per als més menuts d'Emili Teixidor és el llenguatge, i, en concret, la llengua catalana. Agafeu, posem per cas, una obreta que em té el cor robat. Teixidor sempre, d'una manera o altra, fa aparèixer en els seus llibres, en tots els seus llibres, poesia. Ara parlo de *Quina gana que tinc!*, la història d'un vailet que es queda sol a casa i que té gana. La nevera no està precisament gaire ben assortida, i llavors el nen s'entreté escrivint menús fabulosos, que la seva imaginació acolorix amb tot de menges delicioses.

Tot el llibre és escrit en vers, en versos, gairebé sempre, d'art menor. La rima és consonant, i només de tant en tant –això també passava a *L'Ocell de Foc*– hi ha una rima falsa: bona-rodona (Emili Teixidor és de la Plana, no pas del Pla de l'Estany). L'interès per saber

món en la seva glòria", confessa la nostra Piga, convençuda que el "món en la seva glòria" només pot ser contemplat (albirat) des de l'altura, no pas ran de terra. A partir d'aquí, tots els animals que l'envolten es conjuren per satisfer el desig de la formiga. El més alt

Un dels grans protagonistes és el llenguatge

de tots és la Girafa Rafa, que, per causa de la llargada del seu coll i de la llunyania de la seva capacitat auditiva, només entén els darrers sons de cada paraula. Després d'una cadena d'animals amatents que garantiran que la Piga pugui arribar al coll de la Rafa, la Piga arriba a coronar el cap de la que serà la seva millor amiga. Tot plegat, més enllà de ser simpàtic i entretingut, és molt literari: l'analogia és a la base d'aquest conte moral, i els punts

dreçats entre el microcosmos de la formiga i el cosmos general són, no cal dir-ho, una matèria fructíferament literària. Aquesta relació d'amistat entre la Formiga Piga i la Girafa Rafa tindrà una expressió més amorosa en *La Formiga Piga lliga*, on l'objecte del desig és, justament, la girafa. Poca broma: la proclama encesa per conciliar els extrems, el manifest per advocar per la diferència i la bona entesa entre dos éssers tan als antípodes físics, és considerat amb una certa ironia.

El fenomen de la Formiga Piga és digne d'esment: es converteix en un d'aquells personatges que creix amb el temps. Teixidor no resta indiferent a l'èxit de la seva criatura de ficció, i per això ens la presenta en

situacions diferents, sempre estimulants, des d'un punt de vista narratiu.

Per exemple, en *La Formiga Piga s'enfonsa en la història*, la protagonista s'ensorra, la terra se li obre sota els peus, perquè unes formigues arqueòlogues han excavat la terra a la recerca de restes prehistòriques. En molts aspectes, la Piga serveix, al seu autor, però sempre des de pressupòsits literaris, per al mateix propòsit que *Astèrix* o *Tintín* van servir, també, als seus autors. Tot és possible.

Hi ha un llibre de l'Emili, *La lectura i la vida*, amb el subtítol prou explícit i llaminer: "Com incitar els nens i els adolescents a la lectura: una guia per a pares i mestres", en què llegim la defensa apassionada que l'autor de Roda fa de la literatura no com a passatemps sinó com a fructífera formació de la persona: "Cada cop que llegim un llibre, les paraules reviu, i el cap se'ns omple de vida, i per això podem dir que els llibres són com conserves de vida que guardem a les bibliote-

ques i a casa per alimentar el cervell; els pensaments, la fantasia, les emocions... Llegir és viure molt més i molt millor! Llegir no omple el meu temps; llegir omple i afegeix valor a la meua vida!"

Ho hi puc estar més d'acord. I per això acabaré glossant una de les Pigues. En concret, *La Formiga Piga va a la biblioteca*, que és, com si diguéssim, un doble homenatge que es permet l'autor: d'una banda, a la literatura, que ha sigut i serà la seva forma d'expressió en aquest món; i, de l'altra, a la seva criatura, l'escala per accedir a altres llibres seus.

La Piga fa cap a la biblioteca, on el Mussol Tot Sol li va presentant llibres importants. En relaciona uns quants: *La Ilíada*, *L'Odissea*, *L'Eneida*, *La Bíblia*, *La cançó de Roland*, la *Divina Comèdia*, el *Tirant lo Blanc*, el *Quixot*, *Romeu i Julieta*... fins a arribar als moderns, *L'illa del tresor*, *Moby Dick*, *La transformació* i, fins i tot, *La fàbrica*, de Martí i Pol.

La memòria dels lectors

El mussol ha fet saber a la nostra amiga Piga per què són clàssics de la literatura. Al final, però, al capdavant del recorregut, quan ja s'han acabat les lleixes i les explicacions, tots dos entren en una sala més o menys enigmàtica: "Era plena de tota mena de figures i objectes, i el més curiós era que, tot i que no hi havia gaire claror, quan un dels dos mirava alguna d'aquelles figures, aquesta s'il·luminava com si el sostre s'hagués obert i un raig de sol la toqués de ple."

I llavors ve el més bonic, el més emocionant, que s'amaga en aquesta sala en penombra, que és la penombra acollidora de la nostra memòria de lectors. Escolteu: "Hi havia una princesa adormida en un llit de plata, un molí de vent amb les quatre aspes girant a poc a poc com si les moguéssim un vent silen-

L'obra perviu més enllà de la mort de l'autor

cions, el somriure d'un gat sense cara ni cos, una eruga blava que fumava una mena de pipa amb un tub molt llarg, un burro petit, una escombra i una pila de cendra en un racó, un home trist amb una calavera a la mà, set barretines vermelles al damunt d'una taula, un camí llarg que semblava que no s'acabés mai, un poblet a la vora del mar però a l'inrevés, o sigui, amb el mar en lloc del cel i les cases i l'església amb les teulades mirant cap avall... i moltes coses més."

Vet aquí: el Mussol Tot Sol ha descobert a la Formiga Piga el més valuós de tot: totes aquelles imatges perdurables que ens queden després de llegir els grans llibres que s'han escrit. Emili Teixidor també ens n'ha fornint moltes, ens ha fet conèixer personatges immortals, i la seva literatura –sense distinció d'edats ni de gèneres– perviu més enllà de la desaparició de l'autor, com passa només amb els grans. Moltes gràcies. *

LES RATES MALALTES
Emili Teixidor
Editorial: Cruïlla
Pàgines: 130
Preu: 8 euros

Les aventures de la Formiga Piga

són un dels puntals de la literatura infantil de Teixidor. ORIOL DURAN

què passarà amb aquest brivall ganut no decau gens ni mica. No hi ha més misteri que aquest, no gaire més complicació. En el fons es tracta d'una gran al·legoria sobre el fenomen de la literatura: escriure serveix per assaïar la gana de viure: "Trencarem els espagueti / per llançar-los com confeti. // I farem que els macarrons / llancin bales com canons. // Per terra, tot de fideus, / perquè rellisquin els peus. // Omplirem cada ravioli / amb foc, pólvora i petroli." L'argument ja l'he dit. Però el tema d'aquest llibre juganer, com tants llibres de l'Emili, és la llengua. La cuina de la llengua, en concret.

Això també es nota en els lliuraments de la Formiga Piga. En *L'amiga més amiga de la Formiga Piga*, per exemple, la creació és l'assumpte principal. Creació lingüística i estilística, però també creació literària com a desplegament de la imaginació i abastiment d'imatges perdurables. "Estic tipa de veure el món caigut, tot arran de terra. Vull veure el